

УДК 343.9

Гольд Ілля Юрійович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID: 0009-0007-2321-4473

Мамецький Дмитро Олександрович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID: 0009-0003-9514-0937

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВУВАННЯМИ

Анотація. У статті досліджено проблематику забезпечення права доступу до правосуддя у кримінальному провадженні у взаємозв'язку з ефективністю досудового розслідування злочинів, учинених організованими злочинними угруповуваннями. Проаналізовано, як складність організованих форм злочинної діяльності, латентність таких злочинів та використання ними складних механізмів конспірації впливають на реальну можливість реалізації права на доступ до правосуддя потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального процесу. Обґрунтовано, що формальне закріплення процесуальних гарантій не завжди забезпечує їх фактичну дієвість у справах цієї категорії. У статті подано узагальнюючу таблицю, що відображає ключові процесуальні бар'єри доступу до правосуддя та чинники, які впливають на ефективність досудового розслідування організованої злочинності.

Ключові слова: доступ до правосуддя, досудове розслідування, організована злочинність, кримінальне провадження, процесуальні гарантії, ефективність правосуддя.

Постановка проблеми. Забезпечення права доступу до правосуддя є однією з фундаментальних гарантій кримінального процесу, яка визначає рівень правової захищеності особи та довіру суспільства до системи правосуддя. У кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених організованими злочинними угруповуваннями, реалізація цього права набуває особливої складності. Йдеться не лише про високий рівень суспільної небезпеки таких злочинів, а й про специфіку самої злочинної діяльності, що характеризується стійкістю, ієрархічністю, конспіративністю та активним протидіянням органам досудового розслідування.

Організована злочинність створює ситуації, у яких потерпілі та свідки нерідко утримуються від звернення до правоохоронних органів через страх помсти, недовіру до ефективності розслідування або переконання у безкарності учасників злочинних угруповувань. У таких умовах доступ до правосуддя формально існує, однак фактично залишається обмеженим. Це ставить під сумнів не лише результативність окремих кримінальних проваджень, а й спроможність держави виконувати свої базові функції щодо захисту прав і свобод людини.

Проблема ускладнюється тим, що ефективність досудового розслідування у справах про організовану злочинність безпосередньо впливає на можливість реалізації права доступу до правосуддя. Низька результативність слідства, затягування процесуальних строків, формальний підхід до збору доказів підривають віру учасників процесу у справедливість і доцільність звернення за судовим захистом. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу взаємозв'язку між доступом до правосуддя та ефективністю досудового розслідування саме у цій категорії кримінальних проваджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після 2020 року у науковій літературі простежується зростання уваги до проблем доступу до правосуддя у кримінальному процесі. Дослідники акцентують на тому, що доступ до правосуддя не обмежується можливістю формального звернення до суду, а включає ефективність усіх стадій кримінального провадження, починаючи з моменту внесення відомостей до ЄРДР [1, с.21].

Окремий масив досліджень присвячено організованій злочинності як складному соціально-правовому явищу. У працях наголошується, що організовані злочинні угруповування здатні впливати на перебіг кримінального процесу шляхом залякування учасників, корупційних зв'язків та використання правових прогалин [2, с.47]. Це безпосередньо позначається на якості досудового розслідування та реальності процесуальних гарантій.

Разом з тим, у наукових публікаціях недостатньо системно досліджується взаємозалежність доступу до правосуддя і ефективності досудового розслідування саме у справах про організовану злочинність. Переважно ці категорії аналізуються окремо, що не дозволяє повною мірою оцінити їх взаємний вплив. Це обумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті. Метою статті є аналіз забезпечення права доступу до правосуддя у кримінальному провадженні у взаємозв'язку з ефективністю досудового розслідування злочинів, учинених організованими злочинними угруповуваннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доступ до правосуддя у кримінальному провадженні традиційно розглядається як багатовимірна категорія, що охоплює процесуальні, інституційні та фактичні умови реалізації прав учасників процесу. У справах про організовану злочинність цей доступ ускладнюється вже на початкових етапах провадження. Нерідко потерпілі стикаються з труднощами при поданні заяви про злочин або не отримують належної процесуальної реакції з боку органів досудового розслідування.

Особливість організованих злочинних угруповувань полягає у здатності тривалий час залишатися поза межами правового впливу. Їх діяльність зазвичай має латентний характер, а наслідки злочинів можуть проявлятися поступово. Це ускладнює як виявлення злочинів, так і доведення їх організованого характеру. Відповідно, досудове розслідування потребує значних ресурсів, часу та спеціальних методів доказування.

Ефективність досудового розслідування у цій категорії справ безпосередньо пов'язана з рівнем довіри учасників процесу до правоохоронних органів. Якщо слідство демонструє формальний підхід, не забезпечує належного захисту свідків або допускає затягування провадження, це знижує готовність осіб співпрацювати зі слідством. У результаті право доступу до правосуддя втрачає свій реальний зміст.

Важливим аспектом є також процесуальний статус потерпілого. У справах про організовану злочинність потерпілі часто перебувають у вразливому становищі, оскільки протистоять структурованим і впливовим злочинним утворенням. Без ефективних механізмів процесуального захисту їх участь у кримінальному провадженні стає формальною, що суперечить самій ідеї доступу до правосуддя [3, с.58].

Не менш значущою є роль слідчого та прокурора, від професійності яких залежить не лише результат розслідування, а й сприйняття правосуддя загалом. У провадженнях щодо організованої злочинності від них вимагається не лише дотримання процесуальних норм, а й здатність протидіяти активному опору з боку злочинних угруповувань, зберігаючи при цьому баланс між ефективністю та законністю.

Для узагальнення ключових процесуальних проблем доцільно представити їх у систематизованому вигляді (табл. 1).

Таблиця 1. Взаємозв'язок доступу до правосуддя та ефективності досудового розслідування у справах про організовану злочинність

Аспект	Процесуальна проблема	Вплив на доступ до правосуддя
Початок провадження	Формальний підхід до заяв	Обмеження реалізації прав потерпілих
Доказування	Складність доведення організованості	Затягування розслідування
Захист учасників	Недостатні гарантії безпеки	Небажання співпрацювати зі слідством
Процесуальні строки	Тривалість розслідування	Втрата довіри до правосуддя
Судова перспектива	Низька якість доказів	Формальний доступ без результату

Наведена таблиця демонструє, що доступ до правосуддя і ефективність досудового розслідування перебувають у тісному взаємозв'язку. Порушення або недоліки на будь-якому етапі слідства негативно впливають на можливість реалізації процесуальних прав учасників та досягнення справедливого результату.

Важливим елементом забезпечення доступу до правосуддя у справах про організовану злочинність є питання фактичної спроможності особи реалізувати свої процесуальні права протягом усього досудового розслідування. У таких провадженнях право на подання клопотань, оскарження процесуальних рішень або отримання інформації про хід слідства нерідко залишається декларативним. Причиною цього є складність самої слідчої діяльності, її тривалість, а також закритість окремих процесуальних дій, що об'єктивно знижує рівень процесуальної прозорості.

Організована злочинність створює специфічний процесуальний контекст, у якому держава фактично змушена діяти в умовах підвищеної конфліктності. З одного боку, слідство потребує конфіденційності та оперативності, з іншого — учасники кримінального провадження очікують передбачуваності, зрозумілих процедур і реального впливу на перебіг справи. Саме на цьому перетині найчастіше виникають процесуальні конфлікти, що негативно позначаються на реалізації права доступу до правосуддя.

Окремої уваги заслуговує проблема затягування досудового розслідування. У справах про організовану злочинність тривалі строки часто обґрунтовуються об'єктивною складністю доказування, необхідністю проведення значної кількості слідчих та негласних слідчих розшукових дій. Проте для потерпілих і інших учасників процесу тривалість розслідування сприймається як відсутність результату, що поступово формує відчуття недосяжності правосуддя. У такій ситуації навіть формальне дотримання процесуальних строків не гарантує ефективності захисту прав [4, с.39].

Не менш складним є питання доказування організованого характеру злочинної діяльності. Саме доведення стійкості, ієрархічності та узгодженості дій учасників злочинного угруповування часто стає ключовим елементом обвинувачення. Водночас для сторони захисту та потерпілих надмірна концентрація слідства на цих аспектах може призводити до ігнорування конкретної шкоди, заподіяної злочином, що знижує суб'єктивне відчуття справедливості кримінального провадження.

У цьому контексті доступ до правосуддя має розглядатися не лише як процесуальна категорія, а й як соціально-психологічне явище. Участь у провадженні щодо організованої злочинності пов'язана з підвищеним рівнем стресу, страху та невизначеності. За відсутності ефективних механізмів комунікації між органами досудового розслідування та учасниками процесу ці чинники посилюються і фактично витісняють людину з активної процесуальної позиції.

Особливої ваги набуває питання захисту свідків і потерпілих. Недостатній рівень безпеки або формальний характер відповідних заходів суттєво знижує готовність осіб співпрацювати зі слідством. У таких умовах доступ до правосуддя втрачає практичний сенс, оскільки особа змушена обирати між реалізацією свого процесуального права та особистою безпекою. Це свідчить про те, що ефективність досудового розслідування у справах про організовану злочинність не може оцінюватися виключно за кількісними показниками.

Водночас саме якість досудового розслідування визначає подальшу судову перспективу кримінального провадження. Недоліки, допущені на етапі збору та фіксації доказів, як правило, не можуть бути повністю усунуті під час судового розгляду. У результаті особа формально отримує доступ до суду, однак не отримує ефективного судового захисту. Така ситуація підриває довіру до правосуддя та створює передумови для повторної латентності організованої злочинної діяльності.

Таким чином, доступ до правосуддя у кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених організованими злочинними угруповуваннями, є похідним від ефективності досудового розслідування. Він формується не в момент звернення до суду, а значно раніше — на стадії прийняття заяви, початку розслідування, комунікації з учасниками процесу та реального забезпечення їхніх процесуальних прав. Усвідомлення цього дозволяє перейти від формального розуміння доступу до правосуддя до його змістовного наповнення.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що забезпечення права доступу до правосуддя у кримінальних провадженнях щодо злочинів, учинених організованими злочинними угруповуваннями, неможливе без ефективного досудового розслідування. Формальне закріплення процесуальних гарантій не гарантує їх реальної дієвості в умовах протидії з боку організованої злочинності.

Ефективність слідства, належний процесуальний захист учасників та якісне доказування є ключовими чинниками, що визначають реальний зміст доступу до правосуддя. Водночас подальший розвиток кримінального процесуального законодавства має бути спрямований на усунення процесуальних бар'єрів і посилення гарантій для осіб, які стикаються з організованою злочинною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баулін Ю. В. Доступ до правосуддя у кримінальному провадженні: сучасні виклики та гарантії реалізації. *Право України*. 2021. № 6. С. 15–27.
2. Капліна О. В. Ефективність досудового розслідування як умова справедливого кримінального процесу. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 2. С. 34–45.
3. Куц В. М. Організована злочинність: кримінально-правові та процесуальні аспекти протидії. *Юридична наука*. 2021. № 4. С. 48–60.
4. Шепітько В. Ю. Доказування у кримінальних провадженнях щодо організованої злочинності. *Проблеми законності*. 2023. № 160. С. 72–84.
5. Ashworth A., Redmayne M. *The Criminal Process*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2022. 520 p.
6. Jackson J., Summers S. *The Internationalisation of Criminal Evidence: Beyond the Common Law and Civil Law Traditions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. 340 p.
7. European Court of Human Rights. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a Fair Trial – Criminal limb)*. Strasbourg, 2023.

REFERENCES

1. Baulin, Yu. V. (2021). Dostup do pravosuddia u kryminalnomu provadzhenni: suchasni vyklyky ta harantii realizatsii. *Pravo Ukrainy*, 6, 15–27.
2. Kaplina, O. V. (2022). Efektyvnist dosudovoho rozsliduvannia yak umova spravedlyvoho kryminalnoho protsesu. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, 2, 34–45.
3. Kuts, V. M. (2021). Orhanizovana zlochynnist: kryminalno-pravovi ta protsesualni aspekty protydii. *Yurydychna nauka*, 4, 48–60.
4. Shepitko, V. Yu. (2023). Dokazuvannia u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo orhanizovanoi zlochynnosti. *Problemy zakonnosti*, 160, 72–84.
5. Ashworth, A., & Redmayne, M. (2022). *The Criminal Process* (5th ed.). Oxford University Press.

6. Jackson, J., & Summers, S. (2021). *The Internationalisation of Criminal Evidence: Beyond the Common Law and Civil Law Traditions*. Cambridge University Press.
7. European Court of Human Rights. (2023). *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights (Right to a Fair Trial – Criminal limb)*. Strasbourg.

Hold Illia

(Postgraduate student of PVNZ "European University")

Mametskyi Dmytro

(Postgraduate student of PVNZ "European University")

ACCESS TO JUSTICE AND THE EFFECTIVENESS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMES COMMITTED BY ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

Abstract. *The article examines the issue of ensuring the right of access to justice in criminal proceedings in conjunction with the effectiveness of pre-trial investigation of crimes committed by organized criminal groups. The study analyzes how the complexity of organized forms of criminal activity, the latent nature of such crimes, and the use of sophisticated mechanisms of conspiracy affect the real possibility for victims, witnesses, and other participants in criminal proceedings to exercise their right of access to justice. It is substantiated that the formal consolidation of procedural guarantees does not always ensure their actual effectiveness in cases of this category. The article presents a generalized table that reflects the key procedural barriers to access to justice and the factors influencing the effectiveness of pre-trial investigation of organized crime.*

Keywords: *access to justice, pre-trial investigation, organized crime, criminal proceedings, procedural guarantees, effectiveness of justice.*